

Nehéz szülés
Nyelvi jellegzetességek és fordítási nehézségek
Katja Kettu *Kättilö* (*A bába*) című regényében

BÁBA Laura

ELTE, Budapest
baba.laura@btk.elte.hu

Minä olen kättilö Jumalan armosta ja kirjoitan nämä rivini sinulle, Johannes. Minulle kaikista maailman ihmisistä on Herramme Kaikkivaltias viisaudessaan antanut kyvyn lahjoittaa toisille elämä ja toisilta tuhota se. Kumpaakin olen tässä maailmanpaloon hukkuneessa elämässäni antanut, elämää ja kuolemaa vastavuoroin, enkä tiedä johtuuko elämäni kulku tämän ajan rummutuksesta vai siitä, että Herra sen perimmiltään tällaiseksi on tarkoittanut. Tämä kyky on ristini ja pelastukseni, taakkani ja tuomioni ja määrännyt elolleni mutkaisen polun kauas kotoani ja sinusta, rakkaani. Raapustan näitä muisteloitani Ifjordin länsipuolella sijaitsevassa vuonokkeessa. Talvi ei ole vielä saapunut tänne Jäämeren rannalle, vaikka onkin lokakuu. Ilma on kohmeista hiliä. Maa sinisenmustaa ja taivaasta rypistää Jumalan otsa (Kettu 2011: 10).

Bába vagyok, Isten kegyelméből, és neked írom e sorokat, Johannes. A mi Urunk, a Mindenható bölcsességében a világ összes embere közül nekem adott képességet arra, hogy kinek életet adjak, kitől elvegyem azt. És én, ebben a világegésbe fulladt életemben, mindkettőt osztottam, hol életet, hol halált, és nem tudom, vajon a kor dobpergéséből fakadt-e sorsom, vagy abból, hogy azt az Úr végső soron ilyennek szánta. E képesség az én keresztem és megmentőm, terhem és végzetem, mely kanyargós ösvényt jelölt ki életemnek, távol otthonomtól és tőled, szerelmem. Visszaemlékezésem sorait az Ifjord nyugati oldalának egy apró öblében kaparom. Itt, a Jeges-tenger partján még nem köszöntött be a tél, noha már október van. A levegő dermedt jégszilánkokkal teli. A föld kékesfekete, az égbolton Isten ráncolja homlokát (Kettu 2013: 10).

Katja Kettu (sz. 1978) *Kätilö* című regénye 2011-ben jelent meg Finnországban. Nemcsak hazájában aratott sikert,¹ de rövid idő alatt számos külföldi kiadó is megvette a kiadás jogait. Ennek okán, illetve különösen amiatt, hogy a mű a nyelvi jellegzetességei és a történelmi vonatkozásai miatt jelentős kihívást állít a fordítók elé, a FILI – Finnish Literature Exchange² 2012 októberében külön fordítói szemináriumot szervezett az alkotás köré, melyen – jelen sorok íróját is beleértve – kilenc olyan fordító³ vett részt, akik már megbízást kaptak a szöveg átültetésére. A szemináriumot az észti Kadri Jaanits vezette, aki addigra már maga mögött tudhatta a regény fordítását. A két és fél napos programban két vendégelőadás szerepelt: Johanna Vaattovaara, a Helsinki Egyetem akkori oktatója⁴ a regény nyelvi világát térképezte fel, Maria Lähteenmäki, a Helsinki Egyetem professzora, illetve a Joensuu-i Egyetem⁵ docense pedig Lappföldről és a regény történelmi hátterét adó 1944-es lappföldi háborúról beszélt. A műhelymunkához a szeminárium vezetője előzetesen bekérte a résztvevőktől az általuk nehéznek ítélt szöveghelyeket, illetve a szöveg egyéb problémáinak bizonyuló vonatkozásait. A fordításról folytatott beszélgetéseken anyanyelvi segítőként és „jegyzetelőként” részt vett a FILI egyik munkatársa, Johanna Sillanpää, illetve egy délutánt a szerző is a szemináriumon töltött a fordítók kérdéseinek megválaszolásával. Hozzá a későbbiekben is fordulhattak a regény átültetői, akik emellett a továbbiakban is segítettek egymás munkáját a FILI által üzemeltetett *Kääntöpiiri* műfordítói fórumon,⁶ a regény csoportjában.

Az említett szeminárium az egyik olyan elem volt a regény magyarra fordítása során, amely eltért a szokásos munkafolyamattól. A másikat az ismeretlen szavak, fogalmak tételes kigyűjtése, magyarázatokkal való ellátása

¹ 130 ezres példányszámban kelt el, 2011-ben elnyerte a Kalevi Jäntti-, 2012-ben pedig a Runeberg-díjat. (Bonnie Rights Finland, 2021. jún. 8.)

² A Finn Irodalmi Társaság (SKS) részlegeként működő FILI a finnországi – finn, svéd és számi nyelvű – irodalom tájékoztató- és promóciós központja. Információs anyagai-val és nemzetközi könyvfesztiválokon való megjelenéseivel népszerűsíti a finnországi irodalmat, anyagi támogatással segíti annak külföldi megjelenését, továbbképzésekkel támogatja a fordítók munkáját stb. Részletesebben ld. Bába 2021.

³ A többi résztvevő és nyelve: Kadri Jaanits (észti), Sébastien Cagnoli (francia), Turid Farbrege (norvég), Maima Grünberga (lett), Birgita Bonde Hansen (dán), Angela Plöger (német), Annemarie Raas (holland), Nicola Rainò (olasz).

⁴ Jelenleg a Tamperei Egyetem (Tampereen yliopisto) professzora.

⁵ Ma Kelet-Finnországi Egyetem (Itä-Suomen yliopisto).

⁶ A finnországi irodalom fordítóinak portálja, egyben külső felhasználók számára is hozzáférhető adatbázisuk. Részletesebben ld. Bába 2021.

jelentette. Egyéb fordításaim során ezt külön, listaszerűen nem szoktam megtenni, pusztán a szövegben való előrehaladással párhuzamosan tisztázom a nehézséget okozó kifejezéseket. A *Kättilö* esetében a tételes kigyűjtésre részben a szeminárium miatt került sor, hiszen a műhelymunkához előzetesen le kellett adnunk a problémás szöveghelyeket, de valószínűleg enélkül is ez lett volna a fordítási folyamat egyik első eleme, hiszen a szöveg olyan sok tájnyelvi szót, nehezebben értelmezhető alkalmi szóalkotást, valamint történelmi és egyéb utalást tartalmaz, hogy ezek fordítás közbeni felderítése folyamatosan megakasztotta volna a munkát. A nehézséget jelentő kifejezések tisztázásában az önálló keresés, a fordítói szeminárium, a *Kääntöpiiri* fórumon folytatott beszélgetés és a szerzőhöz intézett kérdések mellett több kollégámmal is konzultáltam. Finn anyanyelvi beszélőként az ELTE Finnugor Tanszékének korábbi, illetve akkori finn lektora, Outi Karanko-Pap és Terhi Peltola, a norvég vonatkozású kifejezéseknél Turid Farbregd, a regény norvég fordítója, az orosz, illetve a történelmi vonatkozásúaknál pedig az ELTE Finnugor Tanszékének két oktatója, Simon Valéria és Bereczki András volt a segítségemre – ezúton is köszönöm mindannyiuknak, ahogyan a magyar szöveg szerkesztője, Böröczki Tamás munkáját is.

A bába cselekménye 1944-ben játszódik Lappföldön. A történet középpontjában egy – az 1918-as polgárháborúban a vörösök oldalán álló apja miatt a helyi közösségben már gyerekkorától fogva kitaszítottként élő, jórészt csak szakmai tudása miatt megtűrt – finn bábaasszony és egy – a Babij Jar-i mézszárlás miatt poszttraumás stressz szindrómában szenvedő – fiatal német katona szerelme áll. A Szovjetunióval kötött 1944-es ideiglenes béke a finn Lappföldön állomásozó német csapatokat egyik napról a másikra szövetségesből ellenséggé teszi, a katonát a helyi fogolytáborba helyezik át, finn szerelme pedig önként vállal ott munkát, hogy együtt lehessenek. A finn–német viszony eldurvulásával és kettejük kapcsolatának lelepleződésével azonban ők is üldözöttekké válnak. A több cselekményszálon futó, több idősíkon zajló elbeszélés emellett a főszereplő családjának és a helyi közösség életének egyéb vonatkozásaira is fényt vet.

A regénnyel kapcsolatos munka során nyelvi szempontból a párbeszédekben megjelenő stilizált tájnyelv átültetése okozta a legnagyobb nehézséget. A főszereplő és a többi helyi szereplő beszédében a finn nyelv nyugati dialektusaihoz sorolt hátsó-pohjolai nyelvjárások (Peräpohjolan murteet vagy peräpohjalaiset murteet) jellegzetességei dominálnak, ugyanakkor más – akár a keleti dialektusok körébe tartozó – nyelvjárásokat idéző vonásokkal vegyítve. Az érintett földrajzi területen a valóságban is vegyülnek a keleti és a nyugati nyelvjárási elemek, ám a regénybeli tájnyelvben olyan vonások is megfí-

gyelhetők, melyek nem jellemzők a területen beszélt nyelvváltozatra (Vaattovaara 2012). Érdekes még kiemelni, hogy az egyik szereplő⁷ beszédében a nyelvjárási jelleg még a többiekénél is erősebben jelenik meg.

Vaattovaara (2012) a regény nyelvezetével kapcsolatban néhány finn anyanyelvű olvasó véleményét is idézte az előadásában. A tájnyelvi jellegről az idézett válaszadók többségében pozitívan nyilatkoztak. Azok az olvasók, akik maguk a hátsó-pohjolai nyelvjárás földrajzi területéről származnak, megjegyezték, hogy a műben megjelenő tájnyelv nem teljesen hiteles, ám ezzel együtt is zömében elismerő véleménnyel voltak: a regénybeli nyelvjárásnak a hátsó-pohjolai dialektustól eltérő vonásai legtöbbször számára nem voltak túlságosan zavarók, mivel összességében annyira egyedülállónak, illetve hatásosnak találták a regény nyelvezetét, vagy mert a dialektus csak a párbeszédekben kap teret, így nem kerül túlsúlyba.

Kezdetől fogva egyértelmű volt, hogy a szóban forgó részeket nem fordíthatom egy adott magyar tájnyelv jellegzetességeinek alkalmazásával, hiszen az így felidézett földrajzi kontextus elütött volna a cselekmény helyszínétől. Azt sem találtam megfelelő eszköznek, hogy a vidéki közeget pusztán a szókinccs szintjén, tájnyelvi szavak beemelésével érzékeltessem, mivel erre az eredeti szöveg nem adott elegendő teret: a megszólalások tartalmának megőrzése nem tette lehetővé nagyobb számú tájnyelvi kifejezés beépítését. A finn szövegnek ugyanakkor éppen ez a nyelvjárási jelleg az egyik leginkább szembeeső vonása – még akkor is, ha csupán a párbeszédekben jelenik meg –, ezért úgy véltem, ezt a magyar fordításban is erőteljesen kell közvetítenem. A végső megoldás egyes általánosabb magyar tájnyelvi vonások használata, valamint a kiejtés szerinti írásmód követése lett, értve ezalatt például a szóvégi mássalhangzó lekopását (*azért* > *azér*; *túl* > *tú*; *eszedben* > *eszedbe*), és ha rövid magánhangzó előzi meg, a magánhangzó megnyúlását (*játszadozáshoz* > *játszadozáshó*),⁸ az *ly*-os írásmódú szóalakok választását (*lyány*, *melly*), valamint a helyesírási szabályok szerint nem jelölt hasonlóságok megjelenítését (*tartsd* > *tarcsd*; *ezt* > *eszt*). Például:

- Annahan sieki tyär olla, sie olet liian vanaha noita kisuja kisuamhan.
- Vasta silloin huomasiin Aunen seisovan vierelläni. Raapi nokkaansa ovelana:
- Sinula on Unto. Piä sie se mielessäs.
- En mie sillä. Happia mie tulin hakemhan (Kettu 2011: 33).

⁷ Aune Näkkälä.

⁸ A szöveg magyar szerkesztőjének javaslatára azonban az olvasás megkönnyítésére ettől bizonyos esetekben eltértünk, pl. mondatok végén végül meghagytuk a mássalhangzókat.

- Hadd mán te is, te lyány, tú vén vaty te mán az effële jáccadozáshó.
- Csak akkor vettem észre, hogy Aune ott áll mellettem. Kõrmõnfontan vakarta orrát:
- Neked ott van Unto. Tarcsd eszt eszedbe!
- Én nem azér. Csak levegõt jöttem szagóni (Kettu 2013: 32).

Ezzel a megoldással kapcsolatban gondolkodóba ejtett, hogy a magyar olvasók nem fogják-e a szereplõk civilizálatlanságának jeleként értelmezni, ugyanakkor úgy véltem, hogy mire a szövegben az elsõ ilyen párbeszédész rész elõkerül, már kellõen megismerjük a közeget és a szereplõket ahhoz, hogy ez elkerülhetõ legyen. Az interneten elérhetõ olvasói vélemények egy része ugyanakkor ennek ellenkezõjérõl tanúskodik, egyes megszólalók vitatják, hogy ez a megoldás alkalmas lenne a tájnyelvi jelleg közvetítésére (pl. entropic 2013). Kritikát kap emellett az is, hogy ez a vonás csak a párbeszédész részekben jelenik meg, a (szintén helyi) énelbeszélõk narrációjában nem (GTM 2015) – amiben egyébként a fordítás az eredeti finn szöveget követi.

A nyelvjárási jelleg közvetítését tovább bonyolította, hogy máshonnan származó, más dialektust beszélõ szereplõk is megjelennek. Megszólalásaik csekély száma, valamint tartalma miatt kevésbé volt lehetséges eltérõ nyelvjárási vonások alkalmazása a fordításban, ezért inkább a szóválasztással, illetve egyes, a helyiek beszédében használt nyelvi jellegzetességek elhagyásával igyekeztem érzékeltetni a különbözõségeket. Így például a határ norvég oldaláról származó, kvén nyelvû szereplõk esetében:

- Olipa onni kun läksimme sumusa turskaa fiskaamaan. [...]
- Nätti tyär teilä on. Mutta ei ole akkain hyvä näilä seuvuin kaksin kisuta.
- Minula on mies kalas... fiskaamasa.
- Björne tuhahti ja sytytti piippunsa.
- Kauhiasti en teinä liikkusi. Pommarimiestä ja sapötöörinä kurut päisään. Tenola ryssä jo, tyskiläisen partiot Altasa asti. Polttaat perukoita urakala (Kettu 2011: 96–97).
- Micsoda szerencse, hogy a kõdbe nekiindútunk tõkehalra hajtatni. [...]
- Takaros egy lyányod van. De nem jó a fehérnépnek kettesbe játszadoznia errefelé.
- Van férjem... Elment halá... halat hajtatni.
- Björne felhorkantott, majd pipára gyújtott.
- Ha nektek vónék, én nem nagyon mászkánék. A vízmóságok tele vannak bombászokkal és szabatõrökkel. Tenola má a ruszkié, végig Altáig a dajcsok⁹ járõrei. Szakmányban égetik fel a világvégi zugokat (Kettu 2013: 89–90).

⁹ A fõszereplõ dialektusát beszélõ szereplõk *fritzek* néven emlegetik a németeket.

Emellett olyan szereplői is vannak a regénynek, akik idegen nyelvként, akcentussal beszélnek a finnt (vagy annak helyi dialektusát), így a fordításban ezt is érzékeltetni kellett:

- Mina antoin sinule sinun elaman. Sina antaa maalimale sinun naurun!
(Kettu 2011: 15.)
- Én odaadtam neked a te életedet. Te odaadod a világnak a te nevetésedet!
(Kettu 2013: 15.)

Szintén egyes szereplők egyéni nyelvváltozatának sajátossága, hogy idegen – származásuktól, háttérüktől függően számi, karjalai, illetve orosz – kifejezéseket fűznek beszédükbe. Ezek fordítását a magyar kiadásban lábjegyzetben közöltük.

Más típusú nyelvi nehézséget jelentett a sokszor alkalmi szóalkotásokba sűrűsödő költői képek átültetése. Ezek egy részénél az eredetihez hasonlóan felépített alkalmi szóalkotás került a magyar fordításba is, így például az alábbi részletben a méhnyak megnevezéseként használt *kiireenrako*¹⁰ (*kiire*_{GEN} 'sietség' + *rako* 'rés') esetében:

Nyt Näkkälän Aune makasi sahanpuruissaan ja voivotteli. Kova nainen. Mutta hänen vuokseen tiesin kuinka toimia. *Kääri hihat. Harjaa kynnet sianihra-saippualla. Pyydä tuomaan karbolivettä instrumenttilaukusta. Levitä vettä kyynärään saakka. Tunnustele kiireenrako ja haista onko tulehduksia* (Kettu 2011: 28).

Most Näkkälä Aune a fűrészpörban hevert, és jajgatott. Ő, az erős asszony. De őmiatta tudtam, hogyan cselekedjek. *Hajtsd fel a ruha ujját. Disznóháj szappannal keféld tisztára körmödöt. Kérj karbolvizet az eszközös táskából. Rőfnyi magasságig öntsöd a vizet. Tapogasd ki a sürgetőrést, és szagold meg, érzeld-e gyulladást* (Kettu 2013: 27).

Volt, ahol az erre a mintára született fordítási megoldásom helyett a szerkesztett szövegbe végül kifejtés került, így például az *aamulypsypotku* (*aamu* 'reggel' + *lypsy* 'fejés' + *potku* 'rúgás') esetében tagmondat váltotta a 'reggeli-fejés-rúgás' szóösszetételt:

Rytyytimme perille Jounin kanssa alkuillasta ja ilmoittamatta. Uuvutti. Olin hiipinyt Iso-Lamperilta kapsäkkeineni neljän aikaan aamuyöstä, ennen emännän aamulypsypotkua (Kettu 2011: 56).

¹⁰ A szerző közlése szerint a szót Kerstin Ekman svéd írónőtől vette át (az eredeti szövegben finn fordításban szerepel).

Kora este, értesítés nélkül rázkódtunk célba Jounival. Fáradt voltam. Hajnali négy körül osontam ki utazótáskáimmal Nagy Lamperiéktől, még a gazdasszony reggeli fejésre biztató rúgása előtt (Kettu 2013: 53).

Egyes szóösszetételeknél pedig szintén összetett, ám más logikára épülő szó került – ugyancsak alkalmi szóalkotásként – a magyar szövegbe. Ennek egyik példája a címszereplő által a könnyűvérű nőkre használt *jokapaikanmansikka* kifejezés (*joka* 'minden' + *paikka*_{GEN} 'hely' + *mansikka* 'szamóca'; a *jokapaikanhöylä*¹¹ 'mindenes' mintájára), amely a fordításban a melléknév kétértelműségét kihasználva lehetett volna *közönséges szamóca* is, ám végül a finn szöveg stílusát, költői képeinek, szóalkotásainak logikáját jobban visszaadó *mindenkímálnái* változat mellett döntöttem.

Különböző okokból más esetekben is szükség volt az eredeti fogalmazásmódtól való elrugaskodásra. A címszereplőt, akinek a valódi nevét nem említi a szöveg, a helyi közösség tagjai a *Vikasilmä* (*vika* 'hiba' + *silmä* 'szem') gúnynévvel illetik, míg szerelme a *Villisilmä* (*villi* 'vad') beceneven hívja. A gúnynév pontos oka nem derül ki, a címszereplő csak annyit közöl, hogy a férfiak félnek a tekintetétől. Az eredeti nevek alliterációjának megőrzésére kezdetben a *Szúrósszemű* – *Szilajszemű* párban gondolkoztam, ám mivel a szúrós tekintet inkább szigorúságra vagy dühre utal, ehelyett végül a baljós-ságot, boszorkányságot sejtető *Sandaszemű* megoldás került a fordításba.

A magyar szövegben két szereplő is más néven jelenik meg, mint az eredetiben. Egyikük Fritz Angelhurst, akinek utóneve a magyar változatban a szerző engedélyével Franzra módosult. A fordításban ugyanis a helyi szereplők *fritzeknek* hívják a németeket (a finn szöveg a *sakemanni* szót használja), így az egybeesést kerülendő döntöttünk az utónév módosítása mellett. A másik eset a fogolytábor egyik fogvatartottjának gúnyneve. Az asszony poszt-traumás kényszerselekvésként állandóan söpröget, takarít, ami a többiekben a *töpöliputtaja* madár viselkedését idézi, ezért illetik őt ezzel a névvel. Az állatfajnak ugyanakkor magyarul *paradicsommadár* a neve, ami a fogolytábor kontextusából kirívó, idilli képzeteket keltett volna, a fordításba így végül a hasonló mozgásáról ismert *barázdabillegető* került, némileg kibővített és módosított magyarázattal:

Kerran jäin sille korpihillanhajuiselle vangille kiinni seinähirsilupon syömi-sestä. Kutsuin sitä mielessäni Töpöliputtajaksi, koska se siivosi niin innokkaasti lavitsaansa (Kettu 2011: 287). (A második idézett mondat második tagmondata: 'mivel olyan lelkesen takarította a padját [ti. fekhelyét]'.)

¹¹ *höylä* 'gyalu'

Egyszer az a hamvasszeder-illatú fogoly rajtakapott, amint a gerendán megtelepedett zuzmót eszegetem. Magamban Barázdabillegetőnek hívtam, ez is éppúgy illegett-billegett, ahogy egyfolytában a fekhelyét csutakolta (Kettu 2013: 270–271).

Szintén az esetleges asszociációk elkerülésére lett a fordításban a széngáz-*z*as autók *elgázosítója* (fi. *häkäpönttö*) csak *gázosító* – az elgázosítás ugyanis, különösen a regény második világháborús kontextusában, a haláltáborokat idézte volna.

A fordítás támasztotta nyelvi nehézségekhez tartozott az is, hogy – mint minden fordítás esetében – meg kellett találni a szöveg megfelelő ritmusát. Ez különösen az alábbihoz hasonló, sodró lendületű, egymásra halmozódó szerkezetekből és költői képekből építkező szakaszoknál jelentett kihívást:

Nyt tiedän, että eläessä ehtii meistä kaikista monta kyyneltä vierua, monta porua ja itkuvirttä ulvotella ja että ihminen itkee niin juoksuhaudassa kuin Wehrmachtin esikunnassakin, Kuolajärven Motti-teltoissa, vähän väliä, joskus iloonsa ja joskus suruunsa ja joskus malkaa silmässään tai kiväärinpiippua ohimollaan muuten vain, ja sillä kyynelen mitalla on jokainen tällä pallolla kituvainen Jumalan edessä kelvollinen elämään (Kettu 2011: 10–11).

Most már azt is tudom, hogy életünk során mindannyiunknak számos könnyet adódik alkalma elhullatni, számos bögést és siratót szerteordítani, és hogy az ember ugyanúgy sír a lövészárkokban, mint a Wehrmacht vezérkarában, ahogy a motti-sátrakban is Kuolajärvinél, folyton-folyvást, hol örömeben, hol bánatában, hol gerendával a szemében vagy fegyvercsővel a halántékán, hol csak úgy, és minden egyes embernek, aki e bolygón sínylődik, a könnynek ezen mértékével kell Isten előtt megváltania életét (Kettu 2013: 10–11).

A szókincs terén a botanikához, a rénszarvastartáshoz, a gyógynövényekhez és népi gyógymódokhoz, a számi ruhadarabokhoz, a fényképészethez és a széngáz-*z*as autókhoz, valamint a cselekmény helyszíneikhez kapcsolódó terminusok tisztázása jelentett feladatot. Esetenként a véletlen is segített a megoldásban: a regényben előforduló *Pelastusvuori* hegy nevének eredetéről sokáig nem találtam információt, az összetétel előtagjaként szereplő *pelastus* szó pedig *megmenekülés*-ként és *megváltás*-ként egyaránt fordítható. Végül a fordítás ideje alatt olvasott regény, Heidi Köngäs *Dora*, *Dora* című alkotása (2012) szolgált számomra segítségül, melynek cselekménye Kettu művével nagyjából azonos helyen és időben játszódik. A *Dora*, *Dora* egy ponton utal a hegy nevének eredetére: Szent Trifonov itt talált menedékre üldözői elől – a magyar szövegbe így került végül a Menedék-hegy változat.

A fordítás végül bő kilenc hónapnyi munka után készült el, és 2013 őszén jelent meg a Gondolat Kiadó gondozásában. Bemutatójára Riikka Pulkkinen *Igaz (Totta; ford. Panka Zsóka)* című regényével és a *Magyar Lettre Internationale* finn tematikus számával (90, 2013/ősz) közösen került sor Budapesten, az Írók Boltjában 2013. október 8-án, a szerző részvételével. Tőle Kefevirág (ered. *Mulukukka*) címmel a *Lettre* említett számában is olvasható egy novella, mely történetével, szereplőivel *A bábá*-hoz kapcsolódik – ahogy a finn novellát tartalmazó *Piippuhyllý* (2013, 'Pipapole') kötet több más elbeszélése is. A novellát és Kettu további magyarul megjelent regényeit (*Éjlepké*, 2017; *Rose elment*, 2019) szintén jelen sorok írója fordította, utóbbiakat *A bábá*-hoz hasonlóan a Gondolat Kiadó adta közre. A *Kättilö* 2021 nyaráig a finnel és a magyarral együtt 17 nyelven jelent meg,¹² a szerző további regényei pedig ugyancsak számos fordításban elérhetők.

Irodalom

- Bába Laura 2021: Kultúra és üzlet – az irodalom exportjának támogatása Finnországban. In: Antal M. Gergely – Bereczki András – Kubinyi Kata – Salánki Zsuzsa – Szabó Ditta (szerk.), *Varia Fenno-Estonica. Ünnepi olvasókönyv Csepregi Márta 70. születésnapjára a finn és az észt nyelv és kultúra, valamint a magyar–finn, magyar–észt kapcsolatok köréből. Urálistikai Tanulmányok 23.* ELTE BTK Finnugor Tanszék, Budapest. (Megjelenés alatt.)
- Bonnier Rights Finland [é. n.]: *The Midwife. Kättilö* – Katja Kettu. A Bonnier Rights Finland irodalmi ügynökség honlapja. <https://www.bonnierrights.fi/books/the-midwife/>.
- Entropic (felhasználónév) 2013: Katja Kettu: *A bábá*. Értékelés a Moly olvasástámogató portálon. 2013. november 23. <https://moly.hu/ertekelesek/1323526>.
- GTM (felhasználónév) 2015: Katja Kettu: *A bábá*. Értékelés a Moly olvasástámogató portálon. 2015. január 26. <https://moly.hu/ertekelesek/1642875>.
- Kettu, Katja 2011: *Kättilö*. WSOY, Helsinki.
- Kettu, Katja 2013: *A bábá*. Ford. Bába Laura. Gondolat, Budapest.
- Kettu, Katja 2013: *Kefevirág*. Ford. Bába Laura. *Magyar Lettre Internationale* 90. 2013/ősz. 32–34.
- Käännöstietokanta 2021: Finnish Literature in Translation. Adatbázis. Keresőszó: Nimeke = *Kättilö*. FILI. <http://dbgw.finlit.fi/kaannokset/lista.php?order=author&asc=1&lang=FIN>
- Vaattovaara, Johanna 2012: *Kättilön kielenmaisema*. Elhangzott a FILI *Kättilö*-seminaari műfordítói szemináriumán. Helsinki, 2012. október 29.

¹² Észt, lett, svéd, norvég, magyar, francia, olasz, német, spanyol, izlandi, litván, dán, holland, cseh, angol, lengyel és vietnámi nyelven (Käännöstietokanta, 2021).

Difficult labour. On the linguistic characteristics and translation difficulties of Katja Kettu's *Kättilö*

Katja Kettu's *Kättilö* (2011; *The Midwife*, transl. by David Hackston, 2016; in Hungarian: *A bába*, transl. by Laura Bába, 2013) is a novel with a unique language: dialogues are written in a stylized Finnish dialect, many of the characters have their well recognizable own idiolect, and the narration abounds with poetic imagery and neologisms. All these features make the book a difficult task to translate. In this paper, I am giving an overall view of the linguistic landscape of the novel through some examples, as well as of the difficulties these characteristics pose for a translator, and am discussing the choices I have made as the Hungarian translator of the book.

The main plot is set in Lapland, 1944, where a Finnish midwife and a young German soldier fall in love. However, the Moscow Armistice between Finland and the Soviet Union and the following outburst of the Lapland War turn German troops stationed in Finnish Lapland from allied into enemies. As the German soldier is redirected to a local Nazi prison camp, his Finnish lover follows him so that they could be together. Eventually, they become persecuted. Other plotlines shed light on the story of the midwife's family as well as on the life of the local community.

The stylized dialect of the dialogues follows mainly the characteristics of the Finnish Peräpohjola dialects, however, with additional features from other – in some cases Eastern – dialects. The Hungarian translation uses some characteristics that are widespread among the Hungarian dialects as well as disregards some orthographical rules in favour of a pronunciation-based spelling. Some of the characters speak in other dialects, some speak standard Finnish (or the local dialect) as a second language, and many of them use foreign expressions (Saami, Russian, German) in their speech.

Apart from the dialogues, the narrative stands out with its rich poetic imagery and neologism, which had also have to find their way into the Hungarian translation. The Hungarian versions of these expressions follow sometimes the logic of the Finnish originals, sometimes they differ from them, respecting, however, the intended meaning of the expressions and the overall style of the text.

Kettu's novel has been sold over 130 000 copies in Finland, has received one of the most renowned Finnish literary prizes (Runeberg prize, 2012), and has been translated into 17 languages.

Keywords: literary translation, dialects, neologisms.

LAURA BÁBA